

URBAN DESIGN

URBANISTYKA

JAKUB ŚWIERZAWSKI

PhD Eng. Arch.
Academy of Silesia
Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts
e-mail: jakub.swierzawski@akademiaslaska.pl
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3878-0500>

PIOTR KMIECIK

PhD Eng. Arch.
The Angelus Silesius University of Applied Sciences
Institute of Natural and Technical Studies
e-mail: pkmiecik@ans.edu.pl
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1652-3933>

JUSTYNA KLESZCZ

DSc PhD Eng. Arch., OU Professor
Opole University of Technology
Faculty of Civil Engineering and Architecture
e-mail: j.kleszcz@po.edu.pl
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7571-6367>

MING HU

PhD
University of Notre Dame, United States
School of Architecture
e-mail: mhu1@nd.edu
ORCID <https://orcid.org/0000-0003-2583-1161>

ACADEMIC LIBRARIES AND URBAN REVITALIZATION: FOUR ACADEMIC LIBRARIES IN WROCLAW

BIBLIOTEKI AKADEMICKIE I REWITALIZACJA MIEJSKA: CZTERY PRZYKŁADY Z WROCLAWIA

ABSTRACT

Contemporary academic libraries have evolved from traditional repositories of knowledge into multifunctional spaces that shape not only academic life but also their institutions' social and urban environments. This article presents diverse strategies for integrating educational facilities with campus and urban structures. It analyses four academic libraries built in Wrocław between 2011 and 2017: the University Library, the Open Study Zone/Bibliotech at Wrocław University of Science and Technology, the Medical University's Centre for Scientific Medical Information, and the Library of the Faculty of Architecture at Wrocław University of Science and Technology.

Based on a literature review, urban and historical studies, and in-situ research, the authors examine whether and how these libraries have contributed to revitalising neglected urban areas. Particular attention is given to the architectural relationship between the libraries and their immediate surroundings and their spatial role within campus structures. Although academic libraries primarily serve university communities, their influence extends beyond the campus scale and evolves depending on design strategies as well as spatial and functional contexts. Libraries can help structure academic space and, depending on the approach, shape the accessibility and quality of surrounding public areas.

The article contributes to the broader discussion on the role of higher education institutions in reshaping urban space and campus planning, highlighting their potential to transform contemporary cities.

Keywords: Wrocław, public space, university campus, academic library, urban revitalization

STRESZCZENIE

Współczesne biblioteki akademickie przeszły proces transformacji – od tradycyjnych repozytoriów wiedzy do wielofunkcyjnych przestrzeni, które kształtują nie tylko życie akademickie, ale także społeczne i miejskie związane z uczelnią. Niniejszy artykuł pokazuje przykłady różnorodnych strategii integracji obiektów edukacyjnych z przestrzenią kampusu i miasta. Analizie poddano cztery biblioteki akademickie powstałe we Wrocławiu w latach 2011–2017. Należą do nich: Biblioteka Uniwersytecka, Strefa Otwartej Nauki Politech-

niki Wrocławskiej / Bibliotech, Centrum Naukowej Informacji Medycznej Uniwersytetu Medycznego oraz Biblioteka Wydziału Architektury Politechniki Wrocławskiej.

W oparciu o analizę literatury, badania urbanistyczne, historyczne oraz *in-situ*, autorzy przeprowadzili badania, czy i w jaki sposób biblioteki te przyczyniły się do odnowy zaniedbanych obszarów miejskich. Szczególną uwagę poświęcono relacji architektury bibliotek w odniesieniu do najbliższego otoczenia oraz ich funkcji urbanistycznej w strukturze kampusów uczelnianych. Mimo że biblioteki akademickie w pierwszej kolejności służą społecznościom uczelni, ich oddziaływanie wykracza poza skalę kampusu i zmienia się w zależności od przyjętych strategii projektowych oraz kontekstu przestrzennego i funkcjonalnego. Biblioteki mogą porządkować przestrzeń kampusu i w zależności od przyjętego podejścia wpływać na dostępność i jakość otaczających przestrzeni publicznych.

Artykuł wpisuje się w szerszą dyskusję na temat roli instytucji akademickich w przekształcaniu przestrzeni miejskich i organizacji kampusów uczelnianych, podkreślając ich potencjał w procesach kształtowania współczesnego miasta.

Słowa kluczowe: Wrocław, przestrzeń publiczna, kampus uniwersytecki, biblioteka akademicka, rewitalizacja miejska

1. INTRODUCTION

Wrocław, as a significant academic hub in Poland, has been shaped by universities both intellectually and spatially. After the Second World War, when 68% of the city's area was declared destroyed (Dudek, 2013), higher education institutions played a role in the city's reconstruction and urban reorganization. Although most of the destroyed areas have been redeveloped, scattered voids, remnants of wartime demolition, still interrupt the urban fabric and the process of reintegration remains ongoing. Today, university buildings, including libraries, influence campus structure and its relation to the city. This article examines four contemporary academic libraries in Wrocław as developments that go beyond supportive function, becoming part of the urban fabric.

The aim is to assess the potential of academic libraries in urban revitalization. By analysing four cases, the article explores how such facilities, often seen as secondary, can impact space, campus identity, and public areas' quality. The study contributes to broader debates on the role of universities in shaping cities.

1.1. Scope of the Study

The paper focuses on four academic libraries in central Wrocław, along the Grunwald Axis:

- The University Library
- The Open Study Zone (Wrocław University of Science and Technology)
- The Centre for Scientific Medical Information
- The Library of the Faculty of Architecture (WUST)

These are the only standalone academic libraries in the area linked to major universities. Built or adapted between 2011 and 2017 on underused sites, they differ in form and integration yet share a distinct status. The study includes architectural, urban and

functional analysis, examining their role in redefining campus and city structures.

Three of the libraries were built on plots previously occupied by temporary structures or informal open spaces that emerged after wartime destruction, while one was adapted from a degraded historical building. All four facilities are located within a 1,500 m radius, in an area adjacent to the former airstrip that operated in the city centre during the Second World War.

2. MATERIALS AND METHODS

A mixed-method approach was used, combining case studies with qualitative, historical, and morphological analysis elements. The study included a partially structured literature review on academic libraries as civic anchors and their historical context within Wrocław's Grunwald Axis. The review followed the PRISMA protocol for systematic literature reviews and meta-analysis (Shamseer et al., 2015).

Archival research and field surveys were used to identify all library buildings in the area. Four standalone academic libraries located on the campuses of Wrocław University of Science and Technology, the University of Wrocław, and the Medical University were selected for analysis. The research covered campus development, historical context, and spatial morphology within revitalization processes. Data came from site visits, archives, and academic literature. Fieldwork was conducted in February and March 2025.

These facilities have been previously described, but mainly as isolated examples without an analysis of their broader context. Existing publications have focused on architectural aspects, without in-depth studies of the spatial and historical role of libraries within the urban fabric (Głowacki, 2014; Lose, 2000, pp. 67–68; Szyllhabel, 2011), analysing

individual buildings (Grodzka, 2020; Sławińska, 2010, pp. 659–674) or the development of a single library and its spatial structure (Budzińska, 2000). An exception is the study by Aldona Kożan (Kożan, 2013, pp. 86–89), which, however, did not include all of the analysed facilities, as some of them had not yet been built. Similarly, in the work by Joanna Jabłońska and her team (Jabłońska, Tarczewski, Trocka-Leszczynska, 2018), only the Library of the Faculty of Architecture at Wrocław University of Science and Technology was included.

3. HISTORICAL SPATIAL CONTEXT

The Grunwald Axis was formed after the Second World War due to decisions made during Wrocław's defence in 1945. In February, the surrounding area was cleared to create a temporary airfield, demolishing churches, public buildings, and about 150 homes (Majczyk and Tomaszewicz, 2015). Surviving structures included buildings of technical and agricultural universities, university clinics, and parts of tenements (Archiwum Politechniki Wrocławskiej, n.d.). Despite significant losses, the area became a testing ground for modern architecture. The 1949 masterplan, led by Marian Spsychalski, proposed rebuilding Grunwaldzki Square, creating a wide avenue linking two bridges and establishing an academic centre. This was supported by existing institutions like the Technische Hochschule (now Wrocław University of Science and Technology), university clinics, and the Königliche Baugewerkschule (Faculty of Architecture). In the 1970s, the University of Wrocław expanded with new buildings. In 1951 the Agricultural College (now the University of Environmental and Life Sciences) was founded. Though not analysed here, it shaped the academic zone. In the 1960s, Krystyna and Marian Barski even conceived a concept of combining campuses of the University, the University of Technology, and the then Agricultural Academy into a single megacampus (Burak, Dackiewicz, and Pregiel, 2010). Ultimately, five campuses emerged around Grunwaldzki Square, each with a distinct layout. The clinical hospitals kept their original form and were soon heritage-listed, limiting expansion. The technical university had few buildings left, but the adjacent airfield site offered space for growth. The Faculty of Architecture moved in 1968 to the former Königl. Baugewerk- und Maschinenbauschule Breslau (Royal School of Architecture and Mechanical Engineering in Breslau in English) (Kirschke, 2019, pp. 37–45). Two of three original buildings survived, along with a large site. Initially divided, the complex included a director's villa used by the Agricultural

Academy. In the 1970s, three barracks were added, one as a library. These were removed around 2010 (*Zburzą azbestowe baraki*, 2010), and the university renovated the villa, now known as 'Tołpówka'. The final two campuses were built on the former airfield. The University of Environmental and Life Sciences took over the old Landwirtschaftliche Institut, while new buildings appeared along the Axis. The University of Wrocław's riverside campus began in the 1970s with the Chemistry and Mathematics Institutes. Initially, none of these campuses had dedicated library buildings.

A general pattern, evident in the vicinity of all four analysed facilities, was that universities coped with the constant lack of educational and laboratory space by erecting various temporary pavilions of rather questionable aesthetics in apparently random locations. An exception is the site of today's University Library, which, before its construction, was an urban wasteland resulting from the demolition of the tenement houses located there (but also containing at least one temporary pavilion). In the case of the Wrocław University of Science and Technology, such a pavilion was located both on the site later occupied by the library and in its immediate vicinity. The courtyard of the Faculty of Architecture, adjacent to the future library, was also densely packed with temporary pavilions. The same phenomenon also affected the plot later occupied by the Medical University library.

4. CASE STUDIES

4.1. University of Wrocław main library

The University of Wrocław operates across various parts of the city. Its oldest buildings, from the 18th century, are in the Old Town, while the first structures near Grunwaldzki Square were built in the 1960s and 70s. The area around the Oder River around Joliot-Curie Boulevard and Peace Bridge saw significant development in the 21st century. Alongside the new University Library, the Mathematics Faculty was expanded, and the Biotechnology Faculty was constructed (designed by Sadowski and Sadowska) (Kożan, 2013). Nearby are the Chemistry, Mathematics, and Computer Science buildings and the Journalism Institute. The area bounded by Joliot-Curie, Wyszyńskiego, Szczytnicka, and Polaka streets now forms the Grunwaldzki Campus. 2014, its central square, gates, and info pavilion were completed (design by KW Architekci, concept by Juliusz Moglinger) (Campus Uniwersytecki, 2025). The Wrocław University of Science and Technology's campus and Open Study Zone are nearby.

The idea of a new university library had already emerged before the Second World War. After the war, in 1982, the Senate of the University of Wrocław adopted a resolution regarding its construction. A Social Committee operated until a design competition was announced in 1999. Initially, the project was scheduled for completion between 2001 and 2003. The winning team of the competition consisted of Jacek Rzyński, Jerzy Ruszkowski, and Jacek Kopczeński. The library opened in early 2012, and the relocation to the new building took place between 2013 and 2019 (Lose, 2000; Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, 2022).

The library was located at a vacant plot on the riverside close to Ostrów Tumski and offers views of the Old Town skyline, restored historic buildings and 1970s housing blocks. Monumental in form, it visually echoes the Voivodeship Office across the river (Duda, 2011, p. 787). It stands out against the backdrop of red brick buildings and tiled roofs. The competition jury appreciated the skilful integration of the large volume into its surroundings while maintaining functionality. The building reveals itself gradually from different vantage points, in line with the authors' intention not to preserve views of the panorama and the river from every location (Lose, 2000, pp. 67–68). Its grey Brenna sandstone facade gives it a raw, unified appearance (Świat Kamienia, 2022). The southern elevation, facing the riverbank, features arcades of columns leading to the main entrance.

The building consists of three wings. The primary wing houses the entrance hall and reading room with views of the river and Old Town. The smaller wings accommodate special collections and storage. The plan includes a courtyard and a north-south passage. The surrounding space was designed for circulation and social interaction, with steps, a fountain, and a distinctive bench forming a cohesive urban composition. The entire project, along with the adjacent university campus, created a new, attractive public space, restoring function to a degraded urban wasteland. Thanks to these solutions, the pedestrian path along Fryderyka Joliot-Curie Street has become more attractive, and two exceptionally attractive, segregated pedestrian paths serving the campus interior have been created.

The building's monumental character is strongly felt inside the reading rooms and main hall. In his author's commentary, Jacek Rzyński writes: *The interior combines intimacy and monumentality, achieved through tall stone arcades evoking an archetypal Romanesque rhythm of a nave. The space for quiet study called the Collegium, a Scientific Monastery,*

was designed to resemble a cloister. Windows were removed from rooms to support concentration, replaced by skylights above (Rzyński, 2000, pp. 68–69). The influence of Romanesque austerity is also visible in the treatment of special collections, placed in a separate wing for security reasons, *like the tower from Umberto Eco's The Name of the Rose, while functionally linked to the central processing units and entrance hall* (Rzyński, 2000, pp. 68–69).

A key feature of the library is the clear expression of its function. Large, glazed areas not only open the interiors outward but also display bookshelves, reading tables, and the layout of the space to the public. Unlike current trends that blur library identity, this building openly communicates its purpose.

The new library unites the historic collection of a 300-year-old institution while shaping its future. It expands digital tools and e-resources yet maintains a traditional collection and serves as a place for meeting and learning. Its mission states: *to evolve as a hybrid library combining traditional and digital elements. Looking ahead, the University Library in Wrocław seeks to become a centre for education, information, and culture, merging care for European cultural heritage with cutting-edge knowledge-sharing methods* (Misja Biblioteki, 2025).

4.2. Open Study Zone (formerly Bibliotech — interdisciplinary library for science and technology)

Not all Wrocław University of Science and Technology buildings are part of a single campus. However, a clear layout exists between Grunwaldzki Square, Smoluchowskiego Street, Curie-Skłodowskiej Street, and the Oder River. Founded in 1945, the university continued the Lwów Polytechnic tradition and initially shared facilities with the University of Wrocław. It began in surviving buildings of the former Technische Hochschule, around which the campus developed (Archiwum Politechniki Wrocławskiej, n.d.). In 1949, a plan for the Grunwald Axis was created, with the Avenue of Professors as its central axis. A year later, the university received part of the site. Buildings D1 and D2, by Zbigniew Kupiec and Tadeusz Brzoza, were built between 1949 and 1955, setting the Avenue's width. In later decades, many expansion proposals remained unrealized, including a library planned as a landmark on the southeast corner (Głowacki, 2014). As Majczyk and Tomaszewicz note: *The emergence of many competing campus concepts, none implemented, shows a lack of coherent planning and funding* (2015, p. 75). This view is debatable, given the number of ambitious yet unbuilt designs, such as the 1964 Barski proposal.

Temporary pavilions occupied the site. In 1974, a laboratory and teaching pavilion for the Institute of Geotechnics was built on the plot in question (Burak, Dackiewicz, and Pregiel, 2010). It was intended as temporary. The single-storey structure, with a build-up area of 528 m², exacerbated the chaos and compromised the quality of space at the time of construction. The campus expanded in a dispersed way, and the Avenue stayed unstructured. Political, economic, and systemic crises delayed investment (Majczyk and Tomaszewicz, 2015, p. 79). A breakthrough came in 1988 with a design competition for the Library and Science Information Centre near D1 and D2. Though new buildings were added, the 1995 library design was never built, real progress followed with EU funding.

In 2007, the Integrated Student Centre (C13), designed by Manufaktura 1, was built, closing the Avenue of Professors from the south. At the same time, Robert Masztalski, Andrzej Poniewierka and Paweł Pach developed a new concept for the central part of the campus. Their plan preserved existing buildings, prohibited further development along the Avenue, and proposed a building between D1 and D2 with an open ground floor allowing for free pedestrian flow. In 2014, the Bibliotech (now known as the Open Study Zone) was opened on this site, completing the northern end of the avenue. Together with Technopolis I (2014), it contributed to the spatial organization of the area, which today serves a representative function, although it does not provide the main entrances to the adjacent buildings (Majczyk and Tomaszewicz, 2015, pp. 84–85).

The Open Study Zone was designed by the German studio Heinle, Wischer und Partner, winners of the 2007 competition (Wieliczko, 2011, pp. 6–8). Its ground floor serves as an open passage and symbolic entrance to the campus. As Tomasz Głowacki noted: *the building, like a triumphal arch, forms a gate leading into the complex* (Głowacki, 2014). Thanks to its architecture, it opened up the space of Avenue from Grunwaldzki Square, transforming it from an internal university courtyard into an attractive and publicly accessible public space. It also led to a certain separation of functions: before its construction, Janiszewski and Norwida Streets served as the main circulation axis (both pedestrian and vehicular), as well as the representative campus axis. Now, thanks in part to the spatial impact of the library building, these streets have been reduced to its technical role, while pedestrian circulation and the representative campus axis have moved to the Avenue of Professors.

With its simple form, the structure contrasts with the monumental 1950s buildings. The facade uses

grey fibre-cement panels, and the south elevation features six-meter glazing. This four-storey building includes an underground car park and integrates with its surroundings. The open ground floor offers benches and rest areas (*Środowiskowa Biblioteka...*, 2025). A 22-meter-high atrium with skylights features a prominent staircase (Żabicki, 2021, pp. 306–307). The spacious interior supports both individual and group work. Laboratories occupy the top floor. The usable floor area totals 16,041 m² (*Środowiskowa Biblioteka...*, 2025) (some sources state 11,000 m² without clarification) (Walków, 2014). The building comprises three sections: A and B, which serve users with computer reading rooms, multimedia labs, and info points; section C houses staff and laboratories. The layout includes spaces for digital resources, multimedia rooms, data digitization, and storage. It also hosts IT labs and the Computerization Laboratory, which focuses on data analysis and scientometrics (Szyllhabel, 2011).

The project's main goal was to improve access to digital resources without expanding the physical collection. The facility includes computers and 400 terminals for accessing electronic databases. It also features seminar rooms for 30 to 100 people with multimedia screens (*Bibliotech, czyli brama do wiedzy*, 2022). The building houses the Centre for Scientific and Technical Information (CWINT), a university-wide research and service unit offering training. It includes the Classical Library, Electronic Library, the Science–Industry Cooperation Centre, and several labs. Jędrzej Leśniewski, Deputy Director of CWINT, stated: *To put it simply, instead of guarding hidden knowledge in books, the modern librarian should become a source of information about available resources and how to use them* (Biblioteka Politechniki Wrocławskiej działa od 75 lat, 2021). The building won third prize in the 2013 ‘Beautiful Wrocław’ competition and the top award in the 2022 ‘Accessibility Leader’ contest (Bibliotech wyróżniony za dostępność, 2022).

4.3. Medical University Library

The Faculty of Medicine campus was established in the late 19th century, inspired by complexes in Heidelberg, Bonn, and Halle. The initial design, by Ludwig Alexander von Tiedemann, dates to the 1880s, with construction completed in the early 20th century (Wójtowicz, 2011, pp. 739–741). Listed as a heritage site in 1979, the complex survived the war in good condition and has retained a coherent urban structure despite later modifications. Due to heritage protection regulations, the new library was located outside the historic campus,

complementing the former frontage of residential buildings. A 2007 design competition was won by Heinle, Wischer U. Partner (Dresden) and Polswiss-Projekt (Wrocław). The building was erected in the complex's northern section. The structure comprises an L-shaped outer volume and a lower, rectangular inner part. The main entrance faces the street; a café terrace on the north side opens to the courtyard. The facade references nearby tenements through its window and cornice arrangement. Integrated into the street frontage, the building's height and alignment match its surroundings. The location was chosen due to the availability of the plot, subordinating the urban composition to the historical layout. The library neither serves as a landmark nor connects with the campus's main pedestrian routes. Its impact on public space, however, cannot be overstated. The reconstructed corner forms an urban closure for Tytusa Chałubińskiego Street, while also organising the frontages of Jana Mikulicza-Radeckiego and Karola Marcinkowskiego Streets.

The building has over 13,000 m² of total floor area and a footprint of 2,900 m². It houses the Center for Scientific Medical Information (5,200 m²), teaching spaces, administration, the University's Publishing and Promotion Office, and a 2,000 m² underground parking garage. Circulation areas, offices, and labs occupy the outer section; storage, reading rooms, and conference areas are in the inner part (*Biblioteka Uniwersytetu Medycznego: wkrótce przeprowadzka*, 2015; Walków, 2015; Sławińska, 2010, pp. 659–674).

Level -1 contains the garage and technical rooms. The ground floor holds the lobby, conference space, and Publishing Department. The first floor includes the information desk, catalogues, lending area, open-access storage, and study zones. A two-level reading room spans the northern facade. The second floor features more storage, multimedia rooms, study areas, and staff facilities. The third floor has closed stacks and unique collections with a dedicated reading room, classrooms, and offices. The fourth floor contains additional storage, labs, and technical spaces. The library offers 300 study spaces. Storage capacity includes about 270,000 volumes from the Main Library and 50,000 from departmental collections, with room for expansion. The shelving spans 10 kilometres. The administrative wing and Publishing Department have a separate circulation core. With a restrained design, the building blends into the urban context as an example of background architecture (Urbańska, 2019, pp. 17–19). White interiors support focused work, while restored furniture and stair railings from the

former library evoke its historical character (*Biblioteka Uniwersytetu Medycznego: wkrótce przeprowadzka*, 2015; Walków, 2015; Sławińska, 2010, pp. 659–674).

4.4. Library of the Faculty of Architecture, Wrocław University of Science and Technology

The Faculty of Architecture complex on Bolesława Prusa Street was built between 1901 and 1904 as the *Königliche Baugewerk- und Maschinenbauschule*, designed by Karl Klimm and Richard Plüddemann (Gryglewska, 2011, pp. 863–864). It originally included a main building, machine laboratory, and director's villa. The architecture combined Art Nouveau and Neo-Romanesque styles with a layout shaped by its educational role. The laboratory was partially destroyed during the war and rebuilt in a simplified form in the 1960s. The other buildings survived. Since 1968, the site has housed the Faculty of Architecture. Temporary barracks added in later decades were removed between 2011 and 2019 during a revitalization that restored facades and roofs. The former director's villa (building E5) was adapted for teaching (Kirschke, 2019, pp. 37–54). The library occupies the former machine lab, built between 1905 and 1907 (Gryglewska, 1999, pp. 49–51). The varied structure reflected functional divisions: the southern section housed a pump room and water tower, with the mechanic's apartment beneath a dormered gabled roof; the northern section contained a one-story machine hall with a multi-pitched roof. On the east side were two single-story projections, a workshop hall and a steam boiler room with a shed roof and chimney. The facades were plastered, with sandstone detailing at the base, lintels, sills, and gables. The apartment featured a Gothic portal. In 1945, part of the building was damaged. After the war, it became a precision mechanics workshop, losing its historical character, with significant simplifications, including a flat-roof extension (Grodzka, 2020).

The 2014–2017 adaptation, designed by Creoprojekt, restored its educational function based on historical research. The water tower (17.75 m), pump room roof, and entrance portal were reconstructed. Original brick and sandstone were combined with modern materials like corten steel. Surviving walls with the *Erbaut 1905* inscription were preserved (Grodzka, 2020). Compared to the previously described structures, this building, as part of a closed complex, has relatively minimal impact on public space. However, after its reconstruction, it forms part of an attractive visual enclosure along Ukryta Street. It also tidies

up the frontage and significantly improves the urban quality of Chemiczna Street also reorganising the internal layout of this part of the campus.

The interiors were adapted for library use: the former pump room (13 × 15 m) and workshop hall (7.7 × 11 m) now contain stacks, lending areas, and workstations, including accessible ones. A vestibule was added, and some rooms were divided. The workshop hall houses administrative and technical areas. The upper floor features a reading room, support spaces, and a terrace. Due to limited space, the reading area was reduced in favour of shelving. The design blends modern elements with the historical structure, emphasizing reinterpretation over strict reconstruction. Original features were preserved,

while new ones were marked through corten and extensive glazing. The building received second prize in the 2016 ‘Lower Silesian Construction of the Year’ competition (*Nagrodzone i wyróżnione obiekty*, 2016) and the ‘Beautiful Wrocław’ award for historical building modernization (*Wydział Architektury Politechniki Wrocławskiej*, 2012).

5. CONCLUSIONS

An academic library building can help to structure campus space, activate parts of the city, and reflect institutional ambitions. Its impact depends not only on architecture but also on location, context, and the role assigned by the university.

Tab. 1. The relevance of libraries in public spaces — comparative data.

Library information	Pre-existing Condition of Site	Urban Role	Campus Role	Public Space Strategy	Revitalization Impact
University Library (UWr) Competition: 1999 built: 2011 Area: 37,652 m ² arch.: Jacek Rzyński, Jerzy Ruszkowski, Jacek Kopczewski	Post war void, underused riverside plot, open space near Peace Bridge, partially occupied by a temporary metal pavilion	Landmark; monumental architecture visible from main bridges and riverfront; echoes Voivodeship Office across river,	Shapes edge of Grunwaldzki Campus; symbol of institutional presence and identity, starting point of the urban axis along Wyszyńskiego Street	Large public forecourt with benches, fountain, urban furniture; enables pedestrians to pass through, visual openness through glazing, accessible, inviting, visually connected with the office buildings at Szczytnicka Street	Contributes to campus and riverfront identity; activates public space; becomes a landmark dominating the urban composition of two urban axes
Open Study Zone (PWr) Competition: 2007 built: 2014 Area: 8,368 m ² arch.: Heinle, Wischer und Partner	Fragmented, unstructured space between D1–D2 buildings, Post war void, occupied by a temporary metal pavilions	Completes Avenue of Professors; gate-like function; creates a main urban entrance to the campus complex; screen-like structure, hiding less organized part of the campus with much higher buildings.	It completes the Avenue of Professors, serves as an organizing element of the main campus axis, acts as a closing feature of the Avenue, and functions as a pedestrian shortcut.	Open ground floor; urban furniture and seating integrated in plan, public space open to non- academics	Gap fill, spatial order in the scale of the district and campus, and functional integration

Library information	Pre-existing Condition of Site	Urban Role	Campus Role	Public Space Strategy	Revitalization Impact
Medical University Library Competition: 2007 Built: 2015 Area: 13,036 m ² arch.: Heinle, Wischer und Partner	Vacant infill lot in the inner-city fabric; a post-war gap in the urban block structure, occupied by a temporary pavilions	Background architecture; fits street frontage; dynamic closure of the secondary compositional axis	Peripheral; does not structure main flows	Minimal; no major spatial intervention	Gap fill, completion of the corner of urban block structure
Faculty of Architecture Library (PWr) built:2017 arch.: Creoproject	Degraded historical buildings and temporary metal pavilions	Restores historical structure with modern elements	Reinforces faculty identity and heritage; creates cause for staying in the courtyard; accents entrance from the south	Compact terrace and selective glazing, inward-facing, campus oriented	Conservation-driven revitalization

Source: Original work.

The University Library resulted from a long-term plan to centralize collections and raise the library's status within the university. Monumental in form and complex function was placed on the campus edge in a zone slated for transformation. Visible from significant roads and embedded in the riverside landscape it serves as a university symbol and a gateway to the campus.

The Open Study Zone (formerly Bibliotech) completes the Avenue of Professors and organizes the spatial layout of Wrocław University of Science and Technology. The development process spanned decades, and the completion of the building gave the campus a clear structure of monumental public space. The building's impact is focused on the interior of the campus, while from the Grunwald Axis it serves as a visual termination point.

The Medical University Library was built outside the main campus block, closing off the northern edge of the urban block. Its scale and aesthetics were adapted to the surrounding tenement buildings. Rather than acting as a landmark, it exemplifies the integration of new architecture into the existing urban fabric. Its architectural expression relies on a colour scheme that contrasts with the campus development but remains consistent with its immediate surroundings.

The adaptation of the former machine laboratory into the Library of the Faculty of Architecture at Wrocław University of Science and Technology is an

intervention within a historical structure that restores its significance within the campus. The building organizes the spatial layout and strengthens the identity of the place. Unlike the other examples, it does not create a new structure but offers a reinterpretation of the existing fabric.

All the libraries were built on underused or degraded sites and served as case studies in revitalization. The University Library and Open Study Zone reflect long-term strategies with strong representational functions. Conservation and spatial constraints shaped the Medical University and Faculty of Architecture libraries. Their programs also differ. The University Library offers the broadest range of services, reflecting the humanities' reliance on physical collections. In contrast, technical and medical libraries prioritize digital resources and collaborative work environments.

6. DISCUSSION

According to S.R. Ranganathan's Fifth Law of Library Science: *The library is a growing organism* (*Five Laws of Library Science*, 2017). Libraries evolve in response to users' needs, available resources, and spatial context. Since the 1990s, libraries have assumed new social roles (Worpole, 2013, p. 52). No longer mere repositories, they have become spaces for shared learning (Saunders, 2015, pp. 285–291), user-oriented and integrated with both physical and

digital contexts (Farley, Broady-Preston and Hayward, 1998, pp. 238–251; O’Donnell and Anderson, 2022, pp. 232–255). This shift from collection-based to collaboration-oriented libraries reflects a broader trend (Campbell and Pryce, 2013, p. 289). Libraries are often categorized as models 1.0, 2.0, and 3.0 (Piotrowicz, 2015, p. 18). Model 1.0 provides online catalogues; 2.0 introduces user participation and multichannel access; 3.0 is based on cloud services and AI. These shifts require new architectural and functional responses, as the case studies show. Contemporary academic libraries are shifting from collection-focused institutions to multifunctional spaces supporting learning, collaboration, and knowledge exchange. Technological, institutional, and urban developments drive this transformation.

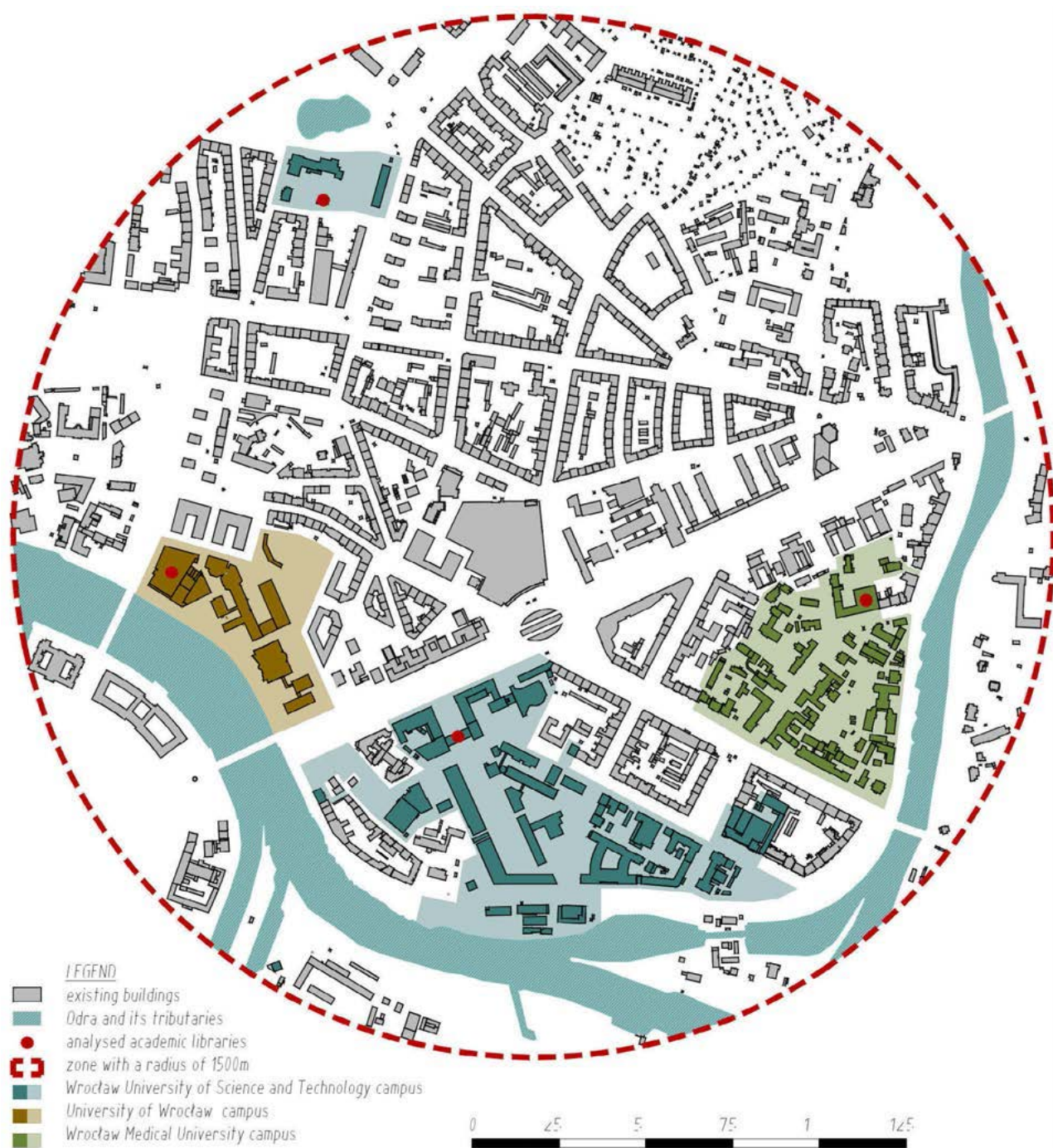
In the 21st century, several important academic libraries have been built in Poland, each forming distinct relationships with public space and the urban fabric. Notable examples include the University of Warsaw Library (designed by Marek Budzyński, 1999) with its publicly accessible rooftop garden; the Jagiellonian Library (designed by Romuald Loegler, 2001) and CINiBA in Katowice (designed by HS99, 2011), both embedded within urban campuses (Juzwa, Świerzawski, 2021, pp. 122–123, 228–229, Dąbrowska, 2015); and the John Paul II Pontifical University Library in Kraków (designed by Ingarden & Ewý Architekci, 2010), situated outside the city centre (Czapnik, 2011). These facilities, like the Wrocław examples analysed in this article, are marked by a high standard of architectural quality and awareness of the library’s civic role.

As emphasized by Działek et al. (2023) successful academic public space is shaped not only by monumental or iconic architecture, but also by qualities such as comfort, spatial diversity and inclusiveness. Their study of the Jagiellonian University’s

Third Campus revealed that prioritizing formal composition over everyday usability may hinder human interaction, limit users’ freedom of spatial choice, and weaken emotional attachment to the campus. The absence of informal gathering spaces, multifunctional outdoor amenities, and community-sensitive planning can reduce the campus to a composition of disconnected buildings, rather than a vibrant part of the city. In light of this, the integration of libraries into broader urban and social ecosystems through both architectural design and spatial programming, becomes a key component of campus transformation into a true *learning landscape* (Działek et al., 2023).

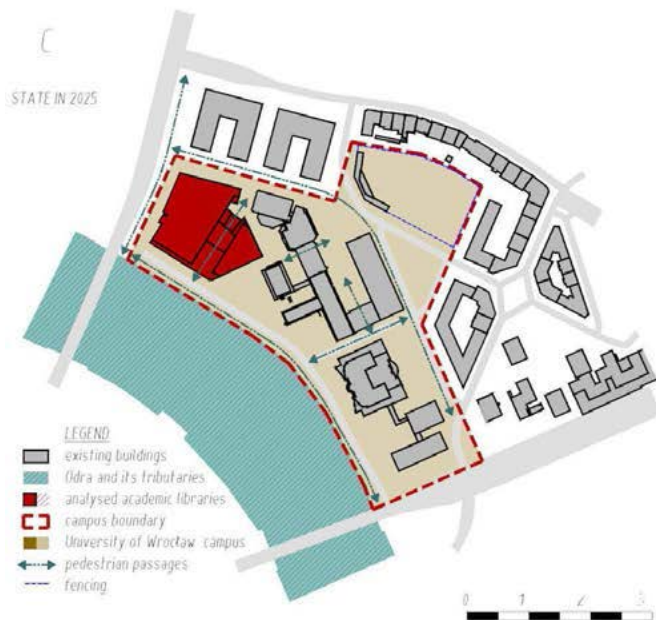
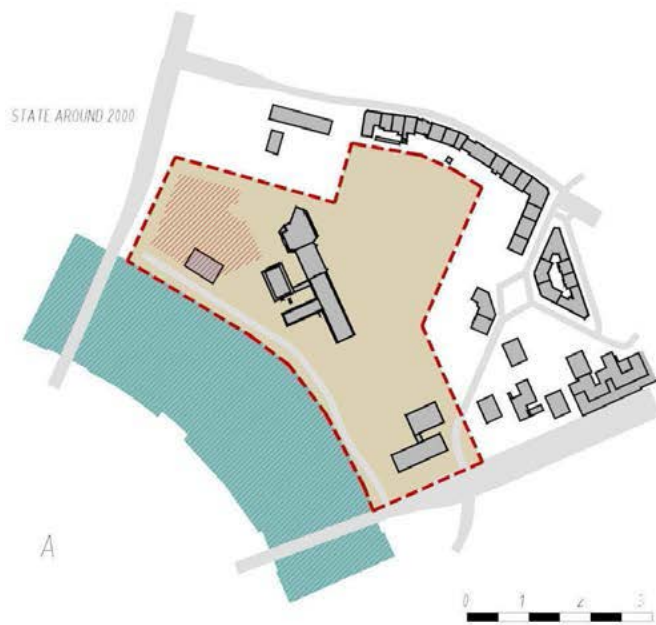
Wrocław’s libraries represent different spatial approaches, shaped by the specific character of each university, their location, and the degree of digitalization. All of them contribute to the renewal of degraded areas and help organize campus space. They reinstated public functions in these areas, making them more accessible. The analysed buildings align with university strategies and influence urban redevelopment. The buildings differ in architectural form and relationship to their surroundings. The University Library with its presence, echoes the traditional model that embodies knowledge and institutional status. It also offers an inviting public space accessible to non-academic users. Technical and medical libraries are more embedded within campus frameworks.

For a comprehensive understanding of the role academic library buildings play in shaping urban space and their crystallizing function in the development of academic districts, even within the context of Wrocław alone, future studies should be extended to include buildings and building complexes located outside the Grunwald Axis. It should also be deepened by analysing the quality of campus spaces from the perspective of everyday use and user comfort.

III. 1. Diagram showing the distribution of academic libraries in relation to campuses on a city scale. Source: original work.

II. 1. Schemat rozmieszczenia bibliotek akademickich na tle kampusów w skali miasta. Źródło: opracowanie własne Autorów.

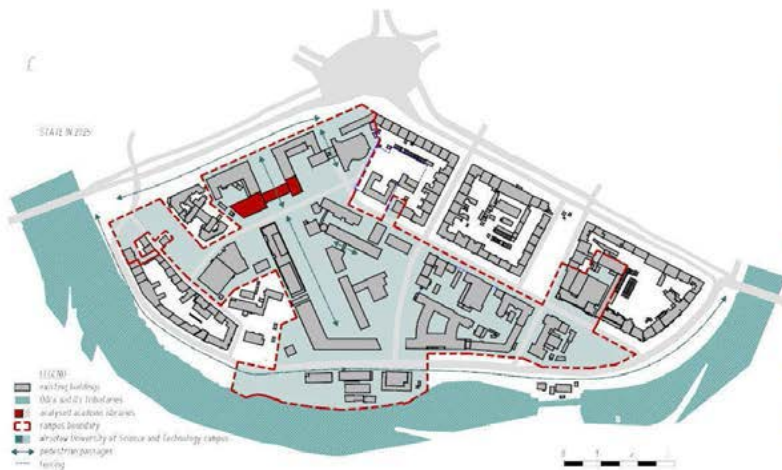
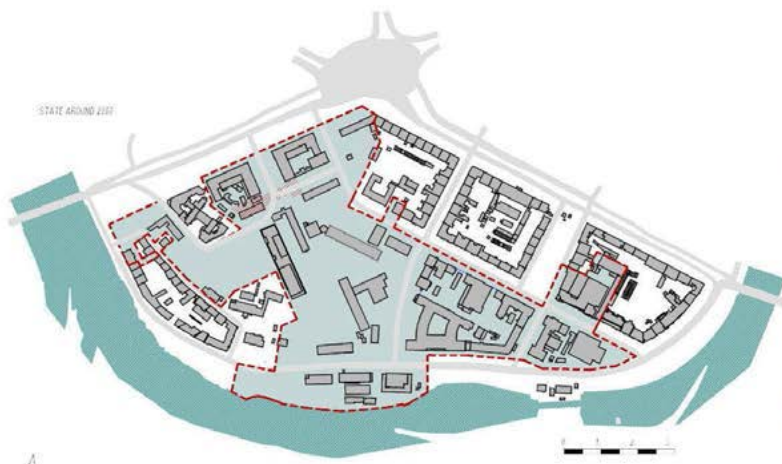

Il. 2. University of Wrocław Main Library in the context of the campus: A — site as part of the campus, state around 2000; B — space at the intersection of Wyszyńskiego Street (in the background) and Fryderyka Joliot-Curie Street (on the left) in 2003; C — location and D - general view, in 2025.

Source: A, C, D — original work; B — (*Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu*, 2022)

Il. 2. Biblioteka Uniwersytecka Uniwersytetu Wrocławskiego na tle kampusu: A — działka jako element kampusu; B — przestrzeń przy skrzyżowaniu ul. Wyszyńskiego (w głębi) z Fryderyka Joliot-Curie (po lewej) w 2003 roku; C — lokalizacja; D — widok ogólny w 2025 roku.

Źródło: A, C, D — opracowania własne autorów; B — (*Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu*, 2022)

III. 3. The Open Study Zone of the Wrocław University of Science and Technology in the context of the campus: A — site as part of the campus, state around 2000; B — building D-9 of the Wrocław University of Science and Technology in 2010; C — location; D — general view, in 2025.

Source: A, C, D — original work; B — photo by zuf^o, taken 04.04.2010, <https://polska-org.pl> (accessed: 24.07.2025)

II. 3. Strefa Otwartej Nauki Politechniki Wrocławskiej na tle kampusu: A — działka jako element kampusu; B — budynek D-9 Politechniki Wrocławskiej w 2010 roku; C — lokalizacja; D — widok ogólny w 2025 roku.

Źródło: A, C, D — opracowanie własne autorów; B — autor zuf^o, 04.04.2010, <https://polska-org.pl> (dostęp: 24.07.2025).

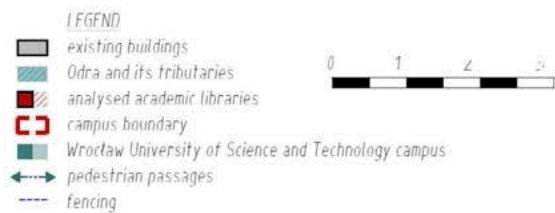
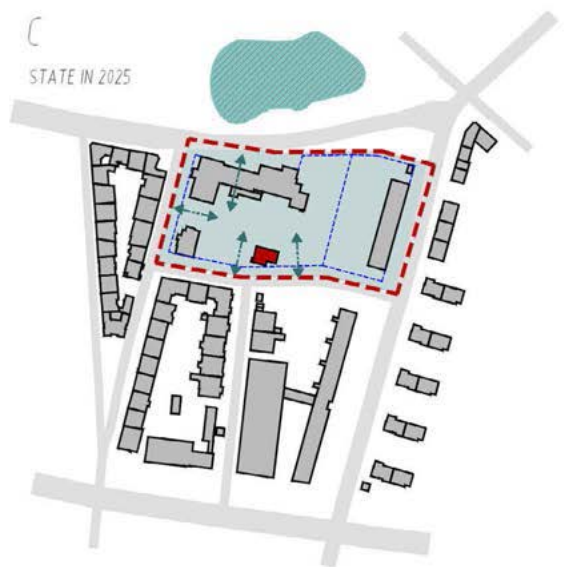
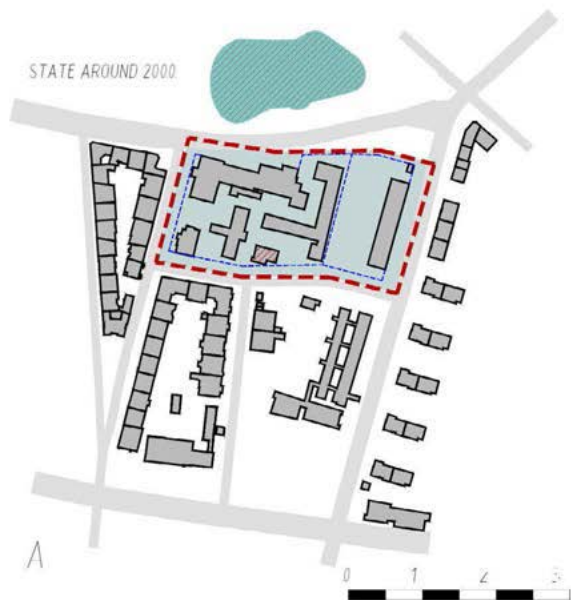

III. 4. Centre for Scientific Medical Information of the Medical University of Wrocław in the context of the campus: A — site as part of the campus, state around 2000; B — Marcinkowskiego Street in Wrocław in 2010; C — location; D — general view, in 2025.

Source: A, C, D — original work; B — photo by zuf^o, taken 13.12.2010, <https://polska-org.pl> (accessed: 24.07.2025)

II. 4. Centrum Naukowej Informacji Medycznej Uniwersytetu Medycznego im. Piastów Śląskich we Wrocławiu na tle kampusu: A — działka jako element kampusu; B — ul. Marcinkowskiego we Wrocławiu w 2010 roku; C — lokalizacja; D — widok ogólny w 2025 roku.

Źródło: A, C, D — opracowanie własne Autorów; B — autor zuf, 13.12.2010, <https://polska-org.pl> (dostęp: 24.07.2025).

Ill. 5. The Library of the Faculty of Architecture of the Wrocław University of Science and Technology in the context of the campus: A — site as part of the campus, state around 2000; B — building E-3 of the Wrocław University of Science and Technology in 2013; C — location; D — general view, in 2025.

Source: A, C, D — original work; B — photo by arkadoo°, taken 28.12.2013, <https://polska-org.pl> (accessed: 24.07.2025)

Il. 5. Biblioteka Wydziału Architektury Politechniki Wrocławskiej na tle kampusu: A — działka jako element kampusu; B — budynek E-3 Politechniki Wrocławskiej w 2013 roku; C — lokalizacja; D — widok ogólny w 2025 roku.

Źródło: A, C, D — opracowanie własne Autorów; B — autor arkadoo, 28.12.2013, <https://polska-org.pl> (dostęp: 24.07.2025).

1. WPROWADZENIE

Wrocław, jako jeden z głównych ośrodków akademickich w Polsce, był kształtowany przez uczelnie nie tylko intelektualnie, ale także przestrzennie. Po II wojnie światowej, gdy 68% powierzchni miasta uznano za zniszczoną (Dudek, 2013) szkoły wyższe odegrały rolę w odbudowie i reorganizacji struktury urbanistycznej miasta. Choć większość zniszczonych terenów została już ponownie zabudowana, luki będące pozostałościami po wojennych wyburzeniach nadal zakłócają ciągłość tkanki miejskiej, a proces ich odnowy wciąż trwa. Dziś obiekty uczelniane, w tym biblioteki, wpływają na charakter kampusów i ich relacje z otoczeniem. Artykuł analizuje cztery współczesne biblioteki akademickie we Wrocławiu — jako inwestycje przekraczające funkcję pomocniczą i współtworzące strukturę miejską.

Celem pracy jest zbadanie potencjału bibliotek akademickich w rewitalizacji miejskiej. Analizując cztery przykłady z Wrocławia, tekst stawia pytanie, jak biblioteki, zwykle postrzegane jako zaplecze dydaktyczne, mogą kształtować przestrzeń, tożsamość kampusu i jakość przestrzeni publicznej. Artykuł wpisuje się w szerszą debatę o roli uczelni w przekształcaniu miast.

1.1. Zakres pracy

Analizie poddano cztery biblioteki akademickie w centrum Wrocławia, w rejonie osi Grunwaldzkiej. Są to:

- Biblioteka Uniwersytecka,
- Strefa Otwartej Nauki Politechniki Wrocławskiej,
- Centrum Naukowej Informacji Medycznej,
- Biblioteka Wydziału Architektury PWr.

To jedyne samodzielne budynki bibliotek akademickich w tym obszarze, powiązane z głównymi uczelniami miasta. Różnią się formą i wpisaniem w tkankę miejską — od wolnostojących po plombowe, lecz łączy je status wyodrębnionej infrastruktury. Powstały lub zostały zaadaptowane w latach 2011–2017 na terenach wymagających przekształceń. Badanie obejmuje analizę architektoniczno-urbanistyczną, funkcjonalną, relacje z kampusem oraz potencjał rewitalizacyjny. Artykuł interpretuje te biblioteki jako przejaw redefinicji ich roli w strukturze miasta.

Trzy z bibliotek powstały na działkach, które wcześniej zajmowały tymczasowe obiekty lub były niezagospodarowane w wyniku zniszczeń wojennych, natomiast jedna została zaadaptowana ze zdegradowanego budynku historycznego. Wszystkie cztery obiekty znajdują się na obszarze o promieniu

1500 metrów, na terenie przylegającym do dawnego pasa startowego, funkcjonującego w centrum miasta podczas II wojny światowej.

2. MATERIAŁY I METODY

W badaniach zastosowano metodę mieszaną: analizę przypadku oraz częściowo analizę jakościową, historyczną i morfologiczną. Uwzględniono częściowo usystematyzowany przegląd literatury dotyczącej roli bibliotek akademickich jako budynków centrowców oraz kontekstu historycznego badanych obiektów, zlokalizowanych w specyficznych warunkach Wrocławia i osi Grunwaldzkiej. Przegląd przeprowadzono zgodnie z protokołem PRISMA — jako metody przeglądu literatury i meta-analizy (Shamseer i in., 2015).

Na podstawie kwerendy i wizji lokalnych zidentyfikowano wszystkie budynki biblioteczne w badanym obszarze. Do dalszej analizy wybrano cztery biblioteki akademickie, zlokalizowane w samodzielnych budynkach na kampusach Politechniki Wrocławskiej, Uniwersytetu Wrocławskiego i Akademii Medycznej im. Piastów Śląskich. Badania objęły analizę historyczną, ewolucję przestrzenną kampusów oraz analizę morfologiczną w kontekście procesów rewitalizacyjnych. Wykorzystano dane z wizji lokalnych, kwerendy archiwalnej i literatury branżowej. Wizje lokalne przeprowadzono w lutym i marcu 2025 roku. Obiekty te były wcześniej opisywane, lecz głównie jako odosobnione przykłady, bez analizy kontekstu. Dotychczasowe publikacje koncentrowały się na architekturze, bez pogłębionych badań nad przestrzenną i historyczną rolą bibliotek w strukturze miasta (Głowacki, 2014; Lose, 2000, s. 67–68; Szyllhabel, 2011), analizując pojedyncze budynki (Grodzka, 2020; Sławińska, 2010, s. 659–674) lub rozwój konkretnej biblioteki i jej struktury przestrzennej (Budzińska, 2000). Wyjątek stanowi opracowanie Aldony Kożan (Kożan, 2013, s. 86–89), nieuwzględniające jednak wszystkich analizowanych obiektów, ponieważ część z nich jeszcze nie istniała. Podobnie w pracy Joanny Jabłońskiej i zespołu (Jablonska, Tarczewski, Trocka-Leszczynska, 2018), w której pojawiła się tylko Biblioteka Wydziału Architektury PWr.

3. HISTORYCZNY KONTEKST PRZESTRZENNY

Oś Grunwaldzka powstała po II wojnie światowej w wyniku decyzji podjętych podczas obrony miasta w 1945 roku. W lutym, by utworzyć tymczasowe lotnisko, wyburzono okoliczną zabudowę, w tym

kościół, budynki publiczne i około 150 domów mieszkalnych (Majczyk, Tomaszewicz, 2015). Ocalały m.in. gmachy uczelni technicznej i rolniczej, kliniki uniwersyteckie oraz fragmenty kamienic (Archiwum Politechniki Wrocławskiej, n.d.). Zniszczenia, chociaż spowodowały duże straty, to jednak stworzyły warunki do przekształcenia okolicy w „laboratorium” nowoczesnej architektury. Plan zagospodarowania z 1949 roku pod kierunkiem Mariana Spychalskiego zakładał odbudowę placu Grunwaldzkiego, połączenie mostów szeroką arterią i realizację koncepcji centrum akademickiego. Sprzyjała temu obecność dawnych zespołów Technische Hochschule (Politechnika Wrocławska), klinik uniwersyteckich (Uniwersytet Medyczny) oraz Königliche Baugewerkschule (Wydział Architektury PWr). W latach 70. rozpoczęto budowę nowych gmachów Uniwersytetu Wrocławskiego, gdyż dotychczasowe obiekty były zbyt małe. W 1951 roku wyodrębniono także Wyższą Szkołę Rolniczą (dziś Uniwersytet Przyrodniczy), której budynki nie są analizowane, ale istotne dla całościowego obrazu. W latach 60. powstała koncepcja Krystyny i Mariana Barskich, w myśl której kampusy Uniwersytetu, Politechniki i ówczesnej Akademii Rolniczej miałyby zostać połączone w jeden megakampus (Burak, Dackiewicz, Pregiel, 2010). Finalnie w rejonie placu Grunwaldzkiego powstało pięć kampusów, każdy w innym układzie urbanistycznym. Kliniki zachowały oryginalne kształty i szybko uznano je za zabytki, co ograniczyło możliwości rozbudowy. Politechnika dysponowała niewielką liczbą ocalałych budynków, lecz sąsiedni teren po lotnisku otwierał przestrzeń pod rozwój. Inna sytuacja dotyczyła Wydziału Architektury, przeniesionego w 1968 roku do dawnej Królewskiej Szkoły Rzemiosł Budowlanych (Kirschke, 2019, s. 37–45). Z trzech budynków przetrwały dwa oraz spory rezerwuar terenu. Kompleks był początkowo podzielony — dawna willa dyrektora należała do Akademii Rolniczej. W latach 70. dobudowano trzy baraki, z których jeden pełnił funkcję biblioteki. Rozebrano je około 2010 roku (*Zburzą azbestowe baraki*, 2010), a uczelnia przejęła i wyremontowała willę, tak zwaną „Tołpówkę”. Dwa ostatnie zespoły kampusowe powstały na pustym terenie po lotnisku. Uniwersytet Przyrodniczy otrzymał dawny gmach Landwirtschaftliche Institut, a pozostałe budynki wznoszono wzdłuż osi Grunwaldzkiej. Wzdłuż Odry powstał nowy kampus Uniwersytetu Wrocławskiego, którego budowę rozpoczęto w latach 70. — od budynków Instytutu Chemii i Matematycznego. Żaden z opisanych zespołów początkowo nie posiadał własnych budynków bibliotek.

Pewną ogólną prawidłowością, widoczną w okolicy wszystkich czterech opisywanych obiektów, było stawianie w dość przypadkowych miejscach rozmaitych tymczasowych pawilonów o wątpliwej estetyce — w taki sposób uczelnie radziły sobie z ciągłym brakiem przestrzeni dydaktycznych i laboratoryjnych. Wyjątkiem jest teren dzisiejszej Biblioteki Uniwersyteckiej, który przed jej powstaniem był miejskim nieużytkiem, powstałym po wyburzeniu znajdujących się w tym miejscu kamienic (ale również z przynajmniej jednym tymczasowym pawilonem). W przypadku Politechniki Wrocławskiej pawilon taki znajdował się zarówno w miejscu, które później zajęła biblioteka, jak i w jego bezpośrednim otoczeniu. Dziedziniec Wydziału Architektury, przylegający do przyszłej biblioteki, także ciasno zabudowano, tak zwanymi barakami. To samo zjawisko dotyczyło działki zajętej później przez bibliotekę Uniwersytetu Medycznego.

4. STUDIA PRZYPADKÓW

4.1. Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu

Obiekty Uniwersytetu Wrocławskiego są także rozproszone poza kampusem w różnych częściach miasta. Najstarsze, z XVIII wieku, znajdują się na Starym Mieście, a pierwsze budynki, przy placu Grunwaldzkim, powstały w latach 60. i 70. XX wieku. Obszar nad Odrą wokół bulwaru F. Joliot-Curie i mostu Pokoju zaczął się intensywnie rozwijać w XXI wieku. Oprócz budowy Biblioteki Uniwersyteckiej rozbudowano Wydział Matematyki i wzniesiono nowy gmach Wydziału Biotechnologii (proj. Spółka Projektowania Architektonicznego Sadowski, Sadowska) (Kożan, 2013, s. 86–88). W pobliżu znajdują się także budynki Wydziałów: Chemii, Matematyki, Informatyki oraz Instytutu Dziennikarstwa. Obszar ograniczony ulicami Joliot-Curie, Wyszyńskiego, Szczytnicką i Polaka, tworzy obecnie kampus Grunwaldzki. W 2014 roku zrealizowano jego główny plac, bramy i pawilon informacyjny (proj. KW Architekci według koncepcji Juliusza Moglingera) (Campus Uniwersytecki — KW Architekci, 2025). W pobliżu znajduje się kampus Politechniki Wrocławskiej ze Strefą Otwartej Nauki.

Koncepcja nowej biblioteki uniwersyteckiej pojawiła się już przed wojną. Po wojnie, w 1982 roku Senat Uniwersytetu Wrocławskiego przyjął uchwałę dotyczącą jej budowy. Do ogłoszenia konkursu w 1999 roku działał Komitet Społeczny. Początkowo zakładano realizację w latach 2001–2003. W konkursie zwyciężył zespół: Jacek Rzyski, Jerzy Ruszkowski i Jacek Kopczeński. Bibliotekę otwarto na początku 2012 roku, a przeprowadzka do nowego

gmachu trwała w latach 2013–2019 (Lose, 2000; Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, 2022).

Bibliotekę wzniesiono na niezabudowanej działce nad rzeką w pobliżu Ostrowa Tumskiego, z widokiem na panoramę Starego Miasta, odrestaurowaną zabudowę historyczną i bloki z lat 70. Gmach o monumentalnej formie nawiązuje do Urzędu Wojewódzkiego po przeciwnej stronie Odry (Duda, 2011, s. 787). Wyróżnia się na tle czerwonej zabudowy i dachówek. Jury konkursowe doceniło umiejętne wpisanie dużej kubatury w otoczenie przy zachowaniu funkcjonalności. Budynek odkrywa się stopniowo z różnych stron, zgodnie z zamierzeniem autorów, którzy nie dążyli do zachowania widoku na panoramę i rzekę z każdego punktu (Lose, 2000, s. 67–68). Elewacje wykończono szarym piaskowcem Brenna, co nadaje gmachowi surowy, jednolity charakter (*Świat Kamienia — Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu*, 2022). Elewacja południowa, skierowana na wybrzeże Odry, wyróżnia się arkadami prowadzącymi do wejścia głównego.

Budynek składa się z trzech skrzydeł. W głównym umieszczono hol wejściowy i czytelnię z widokiem na Odrę i Stare Miasto. Dwa mniejsze skrzydła przeznaczono na zbiory specjalne i magazyny. W rzucie widoczny jest dziedziniec oraz przejście w osi północ-południe. Otoczenie zaprojektowano jako strefę komunikacyjną i przestrzeń społecznych interakcji. Schody, fontanna i charakterystyczna ławka tworzą spójną koncepcję urbanistyczną. Całość, łącznie z przylegającym kampusem uniwersyteckim, stworzyła nową, atrakcyjną przestrzeń publiczną, przywracając funkcję zdegradowanemu terenowi miejskiego nieużytku. Dzięki zastosowanym rozwiązaniom zyskał na atrakcyjności ciąg pieszy wzdłuż ulicy Fryderyka Joliot-Curie, a także stworzono dwa niezwykle atrakcyjne, wyseparowane od ruchu kołowego ciągi obsługujące wnętrze kampusu.

We wnętrzach czytelni i holu monumentalny charakter budynku jest wyraźnie odczuwalny. Jacek Rzycki w opisie autorskim pisze: *We wnętrzach przeplatają się nastroje intymności i monumentalizmu. Dzieje się tak z powodu stworzenia bardzo wysokich kamiennych elementów — arkad, tworzących archetypiczny, romański rytm nawy. Przyjęto, że miejsce do cichej lektury, czyli Kolegium — Klasztor Naukowy, powinno przypominać klasztor. W pokojach zlikwidowano więc okna, utrudniające koncentrację, otwierając w zamian świetliki od góry* (Rzycki, 2000, s. 68–69). Inspiracje surowością romańskiej architektury widoczne są w opisie: *Zbiory specjalne, między innymi ze względu na bezpieczeństwo, umieszczono w osobnej części budynku, niczym w wieży z „Imienia Róży” Umberto Eco, wiążąc je*

funkcjonalnie z oddziałami opracowania zbiorów. Połączono je również z holem głównym (Rzycki, 2000, s. 68–69).

Jednym z wyróżników budynku jest wyraźne podkreślenie jego funkcji. Przeszklenia nie tylko otwierają wnętrze na zewnątrz, lecz także prezentują bibliotekę w przestrzeni miejskiej. W przeciwieństwie do trendu zanikania tożsamości bibliotek, ten obiekt jednoznacznie ujawnia swoją funkcję — przez przeszklenia widać regały, stoły i układ czytelni. Nowy budynek scala księgozbiór instytucji o trzy-stuletniej tradycji i kształtuje przyszłość Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu. Placówka rozwija e-zasoby i narzędzia cyfrowe, zachowując tradycyjny księgozbiór i tworząc przestrzeń spotkań. Jej misję określa deklaracja: (...) *rozwijanie się w formie biblioteki hybrydowej, łączącej (...) elementy biblioteki tradycyjnej i elektronicznej (...). W dalszej perspektywie (...) Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu pragnie rozwijać się jako centrum edukacji, informacji i kultury, w którym dbałość o dziedzictwo kultury europejskiej łączyć się będzie z wykorzystaniem najnowocześniejszych form realizacji przekazu wiedzy i informacji* (Misja Biblioteki, 2025).

4.2. Strefa Otwartej Nauki Politechniki Wrocławskiej. Dawniej Bibliotek — Środowiskowa Biblioteka Nauk Ścisłych i Technicznych

Nie wszystkie obiekty Politechniki Wrocławskiej znajdują się w zwartym kampusie, jednak jego struktura jest czytelna w rejonie między placem Grunwaldzkim, ulicami Smoluchowskiego, Curie-Skłodowskiej i nabrzeżem Odry. Uczelnia, założona w 1945 roku, przejęła tradycje Politechniki Lwowskiej i początkowo współdzieliła przestrzeń z Uniwersytetem Wrocławskim. Pierwszą siedzibą były ocalałe budynki Technische Hochschule, wokół których rozwijał się kampus (Archiwum Politechniki Wrocławskiej, n.d.).

W 1949 roku powstał plan zagospodarowania okolic osi Grunwaldzkiej z Aleją Profesorów jako osią kompozycyjną. Rok później uczelnia otrzymała część tego terenu. W latach 1949–1955 powstały budynki D1 i D2 (proj. Zbigniew Kupiec i Tadeusz Brzoza), które wyznaczyły szerokość alei. W kolejnych dekadach powstało wiele niezrealizowanych koncepcji rozbudowy, w tym biblioteki jako dominanty południowo-wschodniego narożnika kampusu (Głowacki, 2014).

Jak zauważają Joanna Majczyk i Agnieszka Tomaszewicz: *Powstanie wielu odmiennych koncepcji zagospodarowania terenów politechniki, z których żadna nie została zrealizowana, świad-*

czy o braku nie tylko spójnego programu funkcjonalnego nowego kampusu, ale także funduszy wystarczających do przeprowadzenia inwestycji (Majczyk, Tomaszewicz, 2015, s. 75). Trudno jednak zgodzić się z tą opinią, biorąc pod uwagę liczne próby, w tym projekt Krystyny i Mariana Barskich z 1964 roku, który także nie doczekał się realizacji. Teren zabudowano tymczasowymi pawilonami. W 1974 roku na omawianej działce powstał pawilon laboratoryjno-dydaktyczny przeznaczony dla Instytutu Geotechniki (Burak, Dackiewicz, Pregiel, 2010). Był przewidziany jako budowla tymczasowa. Jednokondygnacyjny, o powierzchni zabudowy 528 m², już w momencie budowy potęgował chaos i obniżał jakość przestrzeni. Kampus rozwijał się w różnych lokalizacjach, a Aleja Profesorów długo pozostawała przestrzenią niezorganizowaną. Kryzys polityczny i gospodarczy oraz przemiany ustrojowe blokowały inwestycje (Majczyk, Tomaszewicz, 2015, s. 79).

W 1988 roku ogłoszono konkurs na projekt Biblioteki i Centrum Informacji Naukowej. Budynek miał stanąć przy D1 i D2, porządkując układ przestrzenny kampusu (Majczyk, Tomaszewicz, 2015, s. 79). Choć uczelnia budowała kolejne obiekty, projekt biblioteki z 1995 roku nie został zrealizowany. Przełom przyniósł dostęp do funduszy unijnych.

W 2007 roku powstało Zintegrowane Centrum Studenckie (C13) autorstwa Manufaktura 1, które zamknęło aleję od południa. Równolegle Robert Masztalski, Andrzej Poniewierka i Paweł Pach przygotowali nową koncepcję zagospodarowania centralnej części kampusu. Utrzymano istniejącą zabudowę, wprowadzając zakaz zabudowy alei i zaplanowano budynek między D1 i D2, z otwartym przyziemiem umożliwiającym swobodny przepływ pieszych. W 2014 roku w tym miejscu otwarto Bibliotech (obecnie nazywaną Strefą Otwartej Nauki), która domyka aleję od północy. Wraz z budynkiem Technopolis I (2014) przyczyniła się do uporządkowania przestrzeni alei, obecnie pełniącej funkcję reprezentacyjną, choć nie obsługującej głównych wejść sąsiednich budynków (Majczyk, Tomaszewicz, 2015, s. 84–85).

Strefa Otwartej Nauki została zaprojektowana przez niemiecką pracownię Heinle, Wischer und Partner, zwycięzców konkursu z 2007 roku (Wieliczko, 2011, s. 6–8). Poziom parteru służy jako wejście do kampusu. Tomasz Głowacki pisał: *gmach jak łuk triumfalny tworzy bramę prowadzącą w głąb założenia* (Głowacki, 2014). Dzięki swojej architekturze otworzył przestrzeń Alei Profesorów od strony placu Grunwaldzkiego, przekształcając ją niejako z wewnętrznego dziedzińca uczelni w atrakcyjną

i ogólnodostępną przestrzeń publiczną. Spowodował też pewnego rodzaju rozdzielanie funkcji: przed jego powstaniem rolę głównej osi komunikacyjnej (zarówno pieszej, jak i kołowej), ale także reprezentacyjnej, kampusu pełniły ulice Janiszewskiego i Norwida. Obecnie, także dzięki oddziaływaniu przestrzennemu gmachu biblioteki, zostały one zredukowane do roli technicznej, natomiast komunikacja piesza oraz reprezentacyjna oś kampusu przeniosły się na Aleję Profesorów.

Budynek wyróżnia się prostą bryłą na tle monumentalnych gmachów z lat 50. Elewację wykończono szarymi płytami włókno-cementowymi, południowa fasada otwiera się sześciometrowymi przeszkleniami. Obiekt ma cztery kondygnacje, w tym podziemny parking, i harmonijnie wpisuje się w otoczenie. Otwartą przestrzeń parteru wyposażono w ławki i strefy wypoczynku (*Środowiskowa Biblioteka...*, 2025). Wysoki na 22 metry hol ze świetlikami mieści reprezentacyjną klatkę schodową (Żabicki, 2021, s. 306–307). Wnętrza są przestronne i sprzyjają pracy indywidualnej oraz zespołowej. Na najwyższej kondygnacji znajdują się laboratoria. Budynek o powierzchni użytkowej 16 041 m² (*Środowiskowa Biblioteka...*, 2025) (media podawały 11 000 m² bez doprecyzowania (Walków, 2014)), składa się z trzech części: Części A i B to strefy użytkowników z czytelniami komputerowymi, pracowniami multimedialnymi i punktami informacyjnymi. Część C przeznaczono dla pracowników. Przestrzeń podzielono na strefy wejściową, udostępniania zasobów cyfrowych i czytelni multimedialnych. Przewidziano także sale digitalizacji i gromadzenia danych. Działa tu zespół laboratoriów, pracownie systemów informatycznych oraz Laboratorium Komputeryzacji, zajmujące się analizą danych i naukometrią (Szyllabel, 2011).

Głównym celem projektu było ułatwienie dostępu do zasobów cyfrowych bez rozbudowy księgozbioru. Pracownie wyposażono w komputery i 400 terminali do korzystania z elektronicznych baz danych. Zaprojektowano również sale seminaryjne, mogące pomieścić do 100 osób, z ekranami multimedialnymi (*Bibliotech, czyli brama do wiedzy*, 2022). W budynku mieści się Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej (CWINT), ogólnouczelniana jednostka naukowa i usługowa, prowadząca szkolenia. W jej skład wchodzi Biblioteka Klasyczna, Elektroniczna, Ośrodek Współpracy Nauki z Gospodarką oraz laboratoria. Jędrzej Leśniewski, zastępca Dyrektora CWINT, podkreśla: (...) *Ujmując rzecz obrazowo, z kustosza strzegącego wiedzy tajemnej w księgach zawartej, nowoczesny bibliotekarz powinien ewoluować w stronę bycia źródłem informacji*

o zbiorach i możliwościach korzystania z nich, oferowanych przez reprezentowaną bibliotekę (*Biblioteka Politechniki Wrocławskiej działa od 75 lat*, 2021). Budynek otrzymał trzecią nagrodę „Piękny Wrocław” 2013 i główną nagrodę w konkursie „Lider Dostępności” 2022 (*Bibliotech wyróżniony za dostępność*, 2022).

4.3. Biblioteka Akademii Medycznej

Kampus Wydziału Medycznego powstał pod koniec XIX wieku, wzorowany na zespołach z Heidelbergu, Bonn i Halle. Projekt wstępny opracował Ludwig Alexander von Tiedemann w latach 80. XIX wieku, a realizację zakończono na początku XX wieku (Wójtowicz, 2011, s. 739–741). Zespół, wpisany w 1979 roku do rejestru zabytków, przetrwał wojnę w dobrym stanie i mimo późniejszych zmian zachował spójną strukturę urbanistyczną. Ze względu na ochronę konserwatorską, nową bibliotekę zlokalizowano poza historycznym kampusem — jako uzupełnienie dawnej pierzei kamienic mieszkalnych. Konkurs ogłoszono w 2007 roku. Spośród czterech nadesłanych projektów zwyciężyły pracownie Heinle, Wischer und Partner z Drezna i Polswiss-Projekt z Wrocławia. Budynek wzniesiono w północnej części zespołu. Obiekt wpisano w pierzeję miejską, dostosowując jego wysokość i linię zabudowy. Bryła składa się z części pierzejowej w kształcie litery L, i niższej, prostokątnej, położonej w głębi kwartału zabudowy. Główne wejście zaprojektowano od strony ulicy, a od północy zlokalizowano taras kawiarni wychodzący na wewnątrz kwartału. Fasada nawiązuje do sąsiednich kamienic układem okien i gzymsów. Lokalizację wybrano ze względu na dostępność działki, podporządkowując kompozycję urbanistyczną historycznemu układowi. Budynek nie tworzy dominanty ani nie łączy się z głównymi ciągami pieszymi kampusu. Jego wpływ na przestrzeń publiczną jest jednak nie do przecenienia. Odtworzony narożnik stanowi urbanistyczne zamknięcie ulicy Tytusa Chałubińskiego, porządkując jednocześnie pierzeje ulic Jana Mikulicza-Radecckiego i Karola Marcinkowskiego.

Obiekt liczy ponad 13 000 m² powierzchni całkowitej i 2900 m² zabudowy. Mieści Centrum Naukowej Informacji Medycznej (5200 m²), część dydaktyczną, administrację, Dział Wydawnictw i Promocji Uczelni oraz parking podziemny (2000 m²). W części pierzejowej umieszczono komunikację, administrację i pracownie, w części położonej w głębi kwartału zabudowy — magazyny, czytelnice i sale konferencyjne (*Biblioteka Uniwersytetu Medycznego: wkrótce przeprowadzka*, 2015; Walków, 2015; Sławińska, 2010, s. 659–674).

Poziom -1 mieści parking i zaplecze techniczne. Na parterze znajdują się hol, przestrzeń konferencyjna i Dział Wydawnictw. Pierwsze piętro obejmuje informatorium, katalogi, wypożyczalnię, magazyn z wolnym dostępem oraz miejsca do pracy i wypoczynku. Przy północnej fasadzie mieści się dwukondygnacyjna czytelnia. Drugie piętro zawiera dodatkowe magazyny, pracownie multimedialne, pokoje pracy i zaplecze socjalne. Na trzecim ulokowano zamknięte magazyny, zbiory specjalne, ich czytelnice, sale dydaktyczne i biura. Czwarta kondygnacja mieści magazyny, pracownie oraz zaplecze techniczne i administracyjne. Nowa biblioteka oferuje 300 miejsc pracy. Magazyny pomieszczą około 270 000 woluminów z Biblioteki Głównej i 50 000 z bibliotek zakładowych, z rezerwą miejsca. Łączna długość półek wynosi 10 km. Część administracyjna i Dział Wydawnictw mają osobny pion komunikacyjny. Obiekt w stonowanej stylistyce wpisuje się w miejską strukturę jako przykład architektury tła (Urbańska, 2019, s. 17–19). Wnętrza w bieli służą pracy, a o historycznym charakterze przypominają odnowione meble i balustrady z dawnej biblioteki (*Biblioteka Uniwersytetu Medycznego: wkrótce przeprowadzka*, 2015; Walków, 2015; Sławińska, 2010, pp. 659–674).

4.4. Biblioteka Wydziału Architektury PW

Zespół Wydziału Architektury Politechniki Wrocławskiej przy ulicy Bolesława Prusa powstał w latach 1901–1904 jako Königliche Baugewerk- und Maschinenbauschule, według projektu Karla Klimma i Richarda Plüddemanna (Gryglewska, 2011, s. 863–864). Obejmował budynek główny, laboratorium maszynowe i willę dyrektora. Architektura łączyła secesję i neoromanizm, z układem podporządkowanym funkcjom dydaktycznym. Zniszczone podczas wojny laboratorium odbudowano w uproszczonej formie w latach 60., pozostałe budynki przetrwały. Od 1968 roku mieści się tu Wydział Architektury. Zespół uzupełniono barakami, które usunięto w latach 2011–2019 w ramach rewaloryzacji obejmującej m.in. elewacje i dachy. Dawna willa dyrektora (budynek E5) została zaadaptowana na cele dydaktyczne (Kirschke, 2019, s. 37–54). Bibliotekę umieszczono w dawnym laboratorium maszynowym z lat 1905–1907 (Gryglewska, 1999, pp. 49–51). Obiekt miał zróżnicowaną bryłę, odzwierciedlającą podział funkcjonalny. Południową część zajmowała pompownia z wieżą wodną, a pod dwuspadowym dachem z lukarnami mieściło się mieszkanie mechanika. Na północy znajdowała się jednokondygnacyjna hala maszyn z wielospadowym dachem. We wschodniej części ulokowano dwa parterowe ryzality, halę

obrabiarek i kotłownię parową z dachami pulpito- wymi, obok których wznosił się komin. Elewacje tynkowano, a cokół, nadproża, parapety i szczyty wykonano z piaskowca. Do mieszkania prowadził gotycki portal. W 1945 roku część budynku uległa zniszczeniu. Po wojnie przekształcono go w warsztat mechaniki precyzyjnej, zatracając historyczny charakter obiektu, istotnie zmieniając i upraszczając jego formę. Budynek nadbudowano i przykryto stropodachem (Grodzka, 2020).

Adaptacja z lat 2014–2017 przywróciła funkcję edukacyjną. Projekt Creoprojektu oparto na badaniach historycznych. Odtworzono wieżę wodną (17,75 m), dach nad pompownią i portal wejściowy. Zachowano fragmenty murów z inskrypcją *Erbaut 1905* oraz zastosowano historyczne materiały, cegłę i piaskowiec, w zestawieniu z kortenem (Grodzka, 2020). W porównaniu do poprzednio opisywanych, ten obiekt jako element zamkniętego zespołu ma stosunkowo najmniejszy wpływ na przestrzeń publiczną. Po przebudowie stanowi jednak część atrakcyjnego zamknięcia widokowego ulicy Ukrytej. Porządkuje także pierzeję i znacząco podnosi jakość urbanistyczną ulicy Chemicznej.

Wnętrza dostosowano do funkcji bibliotecznej: pompownia (13 × 15 m) i hala obrabiarek (7,7 × 11 m) mieszczą magazyn, wypożyczalnię oraz stanowiska pracy dostosowane do osób z niepełnosprawnościami. Wprowadzono przedsionek i oddzielono część pomieszczeń. W hali obrabiarek umieszczono zaplecze administracyjne i techniczne. Na piętrze

znajduje się czytelnia z zapleczem i tarasem. Ze względu na ograniczoną powierzchnię zmniejszono ją na rzecz regałów. Projekt łączy nowoczesne rozwiązania z historyczną strukturą. Zrezygnowano z rekonstrukcji na rzecz reinterpretacji pierwotnej formy. Zachowano oryginalne elementy, a nowe wyróżniono poprzez użycie kortenu i dużych przeszkleń (Grodzka, 2020). Budynek otrzymał II nagrodę w konkursie Dolnośląska Budowa Roku 2016 (*Nagrodzone i wyróżnione obiekty*, 2016) oraz nagrodę Piękny Wrocław 2016 w kategorii modernizacji obiektu historycznego (*Wydział Architektury Politechniki Wrocławskiej*, 2012).

5. WNIOSKI

Budynek biblioteki akademickiej może porządkować przestrzeń kampusu, aktywizować fragment miasta i wyrażać strategiczne ambicje instytucji. Jej wpływ zależy nie tylko od formy architektonicznej, lecz także od lokalizacji, kontekstu i roli przypisanej przez uczelnię.

Gmach Biblioteki Uniwersyteckiej był efektem długiego procesu planistycznego, zakładającego centralizację zbiorów i podniesienie rangi biblioteki w strukturze uczelni. Monumentalny budynek, o rozbudowanym programie funkcjonalnym, zlokalizowano na obrzeżach kampusu w przestrzeni wymagającej przekształceń. Widoczny z głównych tras i wpisany w krajobraz nadrzeczny stanowi symbol uczelni i bramę kampusu.

Tab. 1. Znaczenie bibliotek w przestrzeni publicznej — dane porównawcze.

Biblioteka	Stan działki przed realizacją	Rola w przestrzeni miejskiej	Rola w przestrzeni kampusu	Strategia w przestrzeni publicznej	Wpływ na rewitalizację
Biblioteka Uniwersytetu Wrocławskiego (UWr) Konkurs: 1999 Realizacja: 2011 Powierzchnia: 37 652 m ² arch.: Jacek Rzycki, Jerzy Ruszkowski, Jacek Kopczewski	Powojenna luka, niezagospodarowana działka nad Odrą w pobliżu Mostu Pokoju, częściowo zabudowana tymczasowym stalowym pawilonem	Dominanta przestrzenna; monumentalna architektura widoczna z mostów i nabrzeża; nawiązuje do Urzędu Wojewódzkiego po drugiej stronie rzeki	Kształtuje granicę kampusu Grunwaldzkiego; symbol obecności i tożsamości instytucji; początek osi kompozycyjnej wzdłuż ulicy Wyszyńskiego	Duży plac z ławkami, fontanną, małą architekturą; umożliwia przepływ pieszych; przeszklone elewacje; budynek dostępny i zapraszający; wizualne połączenie z budynkami biurowymi przy ulicy Szczytnickiej	Wzmacnia tożsamość kampusu i nabrzeża; aktywizuje przestrzeń publiczną; staje się dominantą zamykającą dwie osie kompozycyjne

Biblioteka	Stan działki przed realizacją	Rola w przestrzeni miejskiej	Rola w przestrzeni kampusu	Strategia w przestrzeni publicznej	Wpływ na rewitalizację
Strefa Otwartej Nauki (PWr) Konkurs: 2007 Realizacja: 2014 Powierzchnia: 8368 m ² arch.: Heinle, Wischer und Partner	Niezagospodarowana przestrzeń między budynkami D1 i D2; powojenna luka; tymczasowy pawilon z blachy	Uzupełnia pierzeje miejską, pełni funkcję głównej "bramy" wejściowej na teren kampusu; struktura parawanowa, zasłaniająca mniej uporządkowaną część kampusu z wyższą zabudową	Domyka Aleję Profesorów; element porządkujący główną oś kampusu; element zamykający Aleję Profesorów; skrót pieszy	Otwarta przestrzeń parteru; mała architektura i miejsca do siedzenia zintegrowane z układem budynku; przestrzeń publiczna dostępna również dla osób spoza środowiska akademickiego	Uzupełnienie zabudowy śródmiejskiej; uporządkowanie przestrzeni publicznej w skali dzielnicy i kampusu; integracja funkcjonalna
Biblioteka Uniwersytetu Medycznego Konkurs: 2007 Realizacja: 2015 Powierzchnia: 13 036 m ² arch.: Heinle, Wischer und Partner	Pusta działka w śródmiejskiej zabudowie; powojenna luka w strukturze kwartału; zabudowana tymczasowymi stalowymi pawilonami	Architektura tła, wpasowana w pierzeje ulicy, stanowiąca dynamiczne (kierunkowe) zamknięcie drugorzędnej osi kompozycyjnej	Na obrzeżach kampusu, nie stanowi elementu konstytuującego formę zabudowy	Niewielka integracja w przestrzeń publiczną	Uzupełnienie zabudowy śródmiejskiej, zamknięcie (dokończenie) narożnika zabudowy
Biblioteka Wydziału Architektury (PWr) realizacja: 2017 arch.: Creoproject	Zdegradowany budynek historyczny oraz tymczasowy pawilon	Przywraca historyczną strukturę z elementami współczesnymi	Wzmacnia tożsamość i dziedzictwo wydziału; daje powód, aby przebywać na dziedzińcu; stanowi akcent wejścia od strony południowej	Niewielki taras, ograniczone przeszklenia; budynek skierowany do wnętrza kampusu	Rewitalizacja oparta na wartościach konserwatorskich

Źródło: opracowanie własne autorów.

Strefa Otwartej Nauki (Bibliotech) domyka Aleję Profesorów i porządkuje kompozycję kampusu Politechniki Wrocławskiej. Proces realizacji trwał dekady, a zakończenie budowy nadało kampusowi czytelną strukturę monumentalnej przestrzeni publicznej. Oddziaływanie budynku skupia się na wnętrzu kampusu, a od strony osi Grunwaldzkiej stanowi jego wizualne domknięcie.

Biblioteka Uniwersytetu Medycznego powstała poza głównym kwartałem kampusu, w pierzei miejskiej — jako jego północne domknięcie. Budynek dostosowano skalą i estetyką do sąsiednich kamie-

nic. Nie stanowi dominanty urbanistycznej, lecz przykład integracji nowej inwestycji z kontekstem miejskim. Jej wyraz architektoniczny opiera się na kolorystyce kontrastującej z zabudową kampusu, ale spójnej z otoczeniem.

Adaptacja dawnego laboratorium maszynowego na bibliotekę Wydziału Architektury PWr to interwencja w strukturę historyczną, przywracająca jej rangę w obrębie kampusu. Budynek porządkuje układ przestrzenny i wzmacnia tożsamość miejsca. W przeciwieństwie do pozostałych przykładów, nie tworzy nowej struktury, lecz reinterpretację istniejącej tkanki.

Wszystkie analizowane biblioteki powstały na terenach zdegradowanych lub niewykorzystanych, stanowiąc przykład działań rewitalizacyjnych. Biblioteka Uniwersytecka i Strefa Otwartej Nauki to efekty długofalowej strategii, gdzie biblioteka pełni ważną rolę wizerunkową uczelni. Biblioteki Uniwersytetu Medycznego i Wydziału Architektury powstały w warunkach ograniczeń przestrzennych i konserwatorskich. Różni je też zakres funkcjonalny: Biblioteka Uniwersytecka oferuje najszerszy program, co wiąże się z rolą księgozbiorów w naukach humanistycznych. Biblioteki techniczne i medyczne ograniczają gromadzenie zbiorów fizycznych na rzecz dostępu do źródeł cyfrowych i wspierania pracy zespołowej.

6. DYSKUSJA

Zgodnie z Piątym Prawem Bibliotekoznawstwa S.R. Ranganathana: *Biblioteka jest rozwijającym się organizmem (Five Laws of Library Science, 2017)*. Biblioteki ewoluują, adaptują się i zmieniają wraz z potrzebami użytkowników, zasobami i kontekstem przestrzennym. Od lat 90. biblioteki akademickie zyskały nowe funkcje społeczne (Worpole, 2013, s. 52). Nie są już wyłącznie repozytoriami wiedzy, lecz przestrzeniami wspólnego uczenia się (Saunders, 2015, s. 285–291), ukierunkowanymi na użytkownika i zintegrowanymi z otoczeniem fizycznym i cyfrowym (Farley, Broady-Preston, Hayward, 1998, s. 238–251; O'Donnell, Anderson, 2022, s. 232–255).

Przechodzenie od bibliotek zorientowanych na zbiory do miejsc wspierających współpracę i dostęp do wiedzy w każdej formie to szerszy trend (Campbell, Pryce, 2013, s. 289). Biblioteki opisuje się jako modele 1.0, 2.0 i 3.0 (Piotrowicz, 2015, s. 18). Model 1.0 ogranicza się do katalogów online, 2.0 — wprowadza partycypację i dostęp wielokanałowy, a 3.0 — opiera się na chmurze i sztucznej inteligencji. Przemiana ta wymusza nowe rozwiązania architektoniczne i funkcjonalne, widoczne w analizowanych realizacjach. Współczesne biblioteki akademickie przekształcają się z miejsc gromadzenia zbiorów w wielofunkcyjne przestrzenie wspierające naukę, współpracę i wymianę wiedzy. Te zmiany wynikają z transformacji technologicznych, instytucjonalnych i urbanistycznych.

W XXI wieku w Polsce powstało kilka znaczących bibliotek akademickich, z których każda na swój sposób kształtuje relacje z przestrzenią publiczną i miejską tkanką. Wśród nich warto wymienić Bibliotekę Uniwersytecką w Warszawie (arch. Marek Budzyński Architekt, 1999) z ogólnodostępnym ogrodem na dachu; rozbudowę Biblioteki Jagiellońskiej (arch.

Romuald Loegler, 2001) oraz CINIbA w Katowicach (arch. HS99, 2011), zlokalizowane w ramach miejskich kampusów (Juzwa, Świerzawski, 2021, s. 122–123, 228–229; Dąbrowska, 2015), a także Bibliotekę Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie (arch. Ingarden & Ewý Architekci, 2010), usytuowaną poza centrum miasta (Czapnik, 2011). Podobnie jak analizowane przykłady wrocławskie, obiekty te cechuje wysoka jakość architektury oraz świadomość obywatelskiej roli biblioteki.

Jak podkreślają Działek i in. (2023), o jakości przestrzeni publicznych na kampusach decyduje nie tylko monumentalna lub ikoniczna architektura, lecz także komfort, różnorodność przestrzenna i inkluzywność. Badania Trzeciego Kampusu Uniwersytetu Jagiellońskiego wykazały, że skupienie się na formalnej kompozycji kosztem codziennej użyteczności może ograniczać interakcje międzyludzkie, zawęzić możliwość swobodnego wyboru miejsca oraz osłabiać emocjonalną więź z kampusem. Brak nieformalnych przestrzeni spotkań, funkcjonalnych przestrzeni zewnętrznych i wrażliwości na potrzeby społeczności może prowadzić do redukcji kampusu do układu odseparowanych budynków zamiast tętniącej życiem części miasta. Zarówno poprzez architekturę, jak i sposób użytkowania integracja bibliotek z kontekstem miejskim i społecznym jest elementem przekształcania kampusów w prawdziwe *krajobrazy uczenia się landscape* (Działek i in., 2023).

Wrocławskie biblioteki reprezentują różne podejścia przestrzenne, zależne od specyfiki uczelni, lokalizacji i stopnia cyfryzacji. Wszystkie przyczyniają się do odnowy terenów zdegradowanych i porządkują przestrzeń kampusów. Wpisują się w strategię uczelni i wpływają na przekształcenia miejskiej struktury. Przywróciły tym obszarom funkcje publiczne, czyniąc je bardziej dostępnymi. Różnią się formą architektoniczną oraz relacją z otoczeniem.

Biblioteka Uniwersytecka wyróżnia się formą, nawiązującą do tradycyjnego modelu symbolizującego wiedzę i rangę uczelni. W swoim bezpośrednim otoczeniu tworzy przyjazną przestrzeń publiczną, dostępną bez konieczności udziału w życiu akademickim. Biblioteki techniczne i medyczne są silniej zintegrowane ze strukturą kampusu.

Dla pełnego wglądu w zagadnienie znaczenia budynków bibliotek akademickich w kształtowaniu przestrzeni miejskiej i ich krystalizującej roli w kształtowaniu dzielnic akademickich, nawet na przykładzie samego Wrocławia, przyszłe badania warto rozszerzyć o obiekty i zespoły zabudowy położone poza osią Grunwaldzką, a także pogłębić o analizę jakości przestrzeni kampusowych z perspektywy ich codziennego użytkowania i komfortu.

REFERENCES

- Archiwum Politechniki Wrocławskiej (n.d.), *Historia archiwum*. Available at: <https://archiwum.pwr.edu.pl/index2.php?content=historia> (accessed: 14.09.2025).
- Bennett, S. (2003), *Libraries Designed for Learning*. Washington, D.C.: Council on Library and Information Resources.
- Bibliotech wyróżniony za dostępność* (2022). Available at: <https://forumakademickie.pl/szkoly-wyzsze/bibliotech-wyrozniiony-za-dostepnosc/> (accessed: 14.09.2025).
- Bibliotech, czyli brama do wiedzy* (2022). Available at: <https://www.wroclaw.pl/dla-mieszkanca/bibliotech-czyli-brama-do-wiedzy> (accessed: 14.09.2025).
- Biblioteka Politechniki Wrocławskiej działa od 75 lat* (2021). Available at: <https://pwr.edu.pl/uczelnia/aktualnosci/biblioteka-politechniki-wroclawskiej-dziala-od-75-lat-11923.html> (accessed: 14.09.2025).
- Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu (2022), *Historia budowy nowego gmachu*. Available at: <https://www.bu.uni.wroc.pl/o-bibliotece/organizacja-biblioteki-nowa-biblioteka> (accessed: 24.07.2025).
- Biblioteka Uniwersytetu Medycznego: wkrótce przeprowadzka [FOTO]* (2015). Available at: <https://www.wroclaw.pl/akademicki-wroclaw/biblioteka-un-medycznego-wkrotce-przeprowadzka> (accessed: 14.09.2025).
- Budzińska, A. (2000), *Biblioteka Uniwersytetu Medycznego im. Piastów Śląskich we Wrocławiu w latach 1950–2020. Dzieje, organizacja i działalność*, PhD thesis, Uniwersytet Wrocławski. Available at: <https://ppm.umw.edu.pl/info/phd/UMWd16067bc485a444c96b802d64dad7bde/> (accessed: 29.03.2025).
- Burak, M., Dackiewicz, K., Pregiel, P. (2010), *Wrocławskie uczelnie techniczne 1910–2010*, Wrocław: Muzeum Architektury we Wrocławiu.
- Campbell, J.W.P., Pryce, W. (2013), *The Library: A World History*, Chicago: University of Chicago Press.
- Campus Uniwersytecki dla Uniwersytetu Wrocławskiego* (2025). Available at: <https://kwarchitekci.pl/uslugowe/campus-uniwersytecki/> (accessed: 14.09.2025).
- Chan, M.K.Y. et al. (2020), 'Effectiveness of overnight learning commons: A comparative study', *The Journal of Academic Librarianship*, 46, 102253. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2020.102253> (accessed: 29.03.2025).
- Czapnik, W. (2011), 'Library of the Papal University in Krakow', *Architektura-Murator*, 7, pp. 50–51.
- Dąbrowska, E. (2015), 'Od „maszyny do czytania” do „miejsca zdarzeń”: budynek Biblioteki Jagiellońskiej w koncepcjach jej architektów', *Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej*, Kraków: Biblioteka Jagiellońska. Available at: <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/3304/edition/3239> (accessed: 15.07.2025).
- Duda, M. (2011), 'Biblioteka Uniwersytetu Wrocławskiego' [in:] *Leksykon architektury Wrocławia*, Wrocław: Via Nova, p. 787.
- Dudek, P. (2013), 'Koncepcje odbudowy powojennego Wrocławia 1945–1956 — między miastem prowincjonalnym a drugą metropolią kraju', *Przegląd Administracji Publicznej*, 2, pp. 59–68.
- Działek, J. et al. (2023), 'The assessment of the quality of campus public spaces as key parts of the learning landscape: experience from a crowdsensing study on the Third Campus of Jagiellonian University, Krakow, Poland', *Urban Design International*, 29(2), pp. 77–92. Available at: <https://doi.org/10.1057/s41289-023-00224-1> (accessed: 15.07.2025).
- Farley, T., Broady-Preston, J., Hayward, T. (1998), 'Academic libraries, people and change: A case study of the 1990s', *Library Management*, 19(4). Available at: <https://doi.org/10.1108/01435129810213343> (accessed: 29.03.2025).
- Feather, J. (2013), 'Space in the university library: An historical perspective' [in:] Matthews, G., Walton, G. (eds.) *University libraries and space in the digital world*, Farnham: Ashgate Publishing, pp. 19–35.
- Five Laws of Library Science* (2017). Available at: <https://www.librarianshipstudies.com/2017/09/five-laws-of-library-science.html> (Accessed: 10 March 2025).
- Głowacki, T. (2014), 'Współczesna architektura Śląska: Biblioteka Politechniki Wrocławskiej', *Architektura-Murator*, (3), pp. 56–66.
- Grodzka, E. (2020), 'Adaptacja laboratorium maszynowego dawnej Szkoły Rzemiosł Budowlanych i Wyższej Szkoły Budowy Maszyn na bibliotekę Wydziału Architektury Politechniki Wrocławskiej', *Ochrona Dziedzictwa Kulturowego*, (9), pp. 29–41. Available at: <https://doi.org/10.35784/odk.1918> (accessed: 10.09.2025).
- Gryglewska, A. (1999), *Architektura Wrocławia XIX–XX wieku w twórczości Richarda Plüddemanna*, Wrocław: Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, pp. 49–51.
- Gryglewska, A. (2011), 'Siedziba Wydziału Architektury oraz Katedry Metrologii Elektronicznej i Fotonicznej Wydziału Elektroniki Politechniki Wrocławskiej (E-1)' [in:] *Leksykon architektury Wrocławia*, Wrocław: Via Nova, pp. 863–864.
- Jablonska, J., Tarczewski, R., Trocka-Leszczynska, E. (2018), 'Changes in the contemporary public space: Libraries' [in:] Charytonowicz, J. (ed.) *Advances in Human Factors, Sustainable Urban Planning and Infrastructure. AHFE 2017. Advances in Intelligent Systems and Computing*, vol. 600, Cham: Springer. Available at: https://doi.org/10.1007/978-3-319-60450-3_22 (accessed: 29.03.2025).
- Juzwa, N., Świerzawski, J. (2021), *Myśli. Marzenia. Miejsca. Architektura polska w innowacyjnej współczesności*, Warszawa: Narodowy Instytut Architektury i Urbanistyki (NIAiU).
- Kirschke, P. (2019), 'Rewaloryzacja gmachu Wydziału Architektury Politechniki Wrocławskiej' [in:] Łuzyniecka, E. (ed.) *Dziedzictwo architektoniczne. W kręgu świata przyrodniczego i budowli miejskich*, Wrocław: Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, pp. 37–45.
- Kożan, A. (2013), 'Rewitalizacja kampusów uczelni wyższych Wrocławia. Studium przypadku: uczelnie w rejonie placu Grunwaldzkiego', *Przegląd Budowlany*, 3, pp. 86–88.
- Lose, S. (2000), 'Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu', *Architektura-Murator*, 4/67, pp. 67–68.

- Majczyk, J., Tomaszewicz, A. (2015), 'Aleja Profesorów (Avenue of Professors) in the main campus of Wrocław University of Technology – history of the spatial system development', *Architectus*. Available at: <https://yadda.icm.edu.pl/baztech/element/bwmeta1.element.baztech-46cd9a0c-10fe-4234-a635-b4831fb6ec75> (accessed: 29.03.2025).
- Misja Biblioteki (2025). Available at: <https://www.bu.uni.wroc.pl/o-bibliotece/organizacja-biblioteki-misja> (accessed: 14.09.2025)
- Nagrodzone i wyróżnione obiekty XIII edycji konkursu Dolnośląska Budowa Roku 2016* (2016). Available at: <https://pzitb.wroclaw.pl/wp-content/uploads/2023/10/NAGRODZONE-I-WYROZNIONE-OBIEKTY-XIII-DBR-2016.pdf> (accessed: 30.03.2025).
- O'Donnell, P., Anderson, L. (2022), 'The university library: Places for possibility', *New Review of Academic Librarianship*, 28, pp. 232–255. Available at: <https://doi.org/10.1080/13614533.2021.1906718> (accessed: 29.03.2025).
- Piotrowicz, G. (2015), 'Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu na tle modeli i koncepcji rozwojowych współczesnych bibliotek akademickich' [in:] Piotrowicz, G., Piđłypczak-Majerowicz, M. (eds.) *Wykorzystanie nowoczesnych technologii i mediów cyfrowych w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu. Stan na rok 2015*, Wrocław: Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, p. 18.
- Saunders, L. (2015), 'Academic libraries' strategic plans: Top trends and under-recognized areas', *The Journal of Academic Librarianship*, 41, pp. 285–291. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2015.03.011> (accessed: 29.03.2025).
- Shamseer, L. et al. (2015), 'Preferred reporting items for systematic review and meta-analysis protocols (PRISMA-P) 2015: elaboration and explanation', *BMJ*, 349, g7647.
- Sławińska, R. (2010) 'Biblioteka Akademii Medycznej we Wrocławiu', *Forum Bibliotek Medycznych*, pp. 659–674.
- Środowiskowa Biblioteka Nauk Ścisłych i Technicznych na potrzeby Innowacyjnej Gospodarki (2025). Available at: <https://www.heinlewischer.pl/projekty/detail/srodowiskowa-biblioteka-nauk-scislych-i-technicznych-na-potrzeby-innowacyjnej-gospodarki-wroclaw/> (Accessed: 13.09.2025).
- Świat Kamienia – Biblioteka Uniwersytecka We Wrocławiu (2022). Available at: <http://www.swiat-kamienia.pl/pl/home-5/czytelnia/59-swiat-kamienia-dobra/czytelnia> (accessed: 1.08.2022).
- Szylhabel, K. (2011), 'Biblioteka na uczelni czy uczelnia w bibliotece? Środowiskowa Biblioteka Nauk Ścisłych i Technicznych na potrzeby innowacyjnej gospodarki' [in:] Szarski, H., Dudziak, D. (eds.) *Z problemów bibliotek naukowych Wrocławia. III Wrocławskie spotkania bibliotekarzy*, Wrocław: Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej.
- Turner, A., Welch, B., Reynolds, S. (2013), 'Learning spaces in academic libraries — a review of the evolving trends', *Australian Academic & Research Libraries*, 44, pp. 226–234. Available at: <https://doi.org/10.1080/00048623.2013.857383> (accessed: 29.03.2025).
- Urbańska, M.A. (2019), 'Najnowsze realizacje polskie w kontekście historycznym — ochrona wartości przez architekturę decorum' [in:] Łużyńska, E. (ed.) *Dziedzictwo architektoniczne. W kręgu świata przyrodniczego i budowli miejskich*, Wrocław: Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, pp. 17–19. Available at: https://doi.org/10.5277/DZAR_M_2019 (accessed: 11.09.2025).
- Walków, M. (2014), 'Nowoczesna biblioteka politechniki za 101 mln zł bez książek', *Gazeta Wroclawska*. Available at: <https://gazetawroclawska.pl/nowoczesna-biblioteka-politechniki-za-101-mln-zl-bez-ksiazek-zdjecia/ar/c3-3638494> (accessed: 16.03.2025).
- Walków M. (2015) *Wrocław: Nowa biblioteka Uniwersytetu Medycznego już otwarta*, „Wrocław Nasze Miasto”, 610.2015. Available at: <https://wroclaw.naszemiasto.pl/wroclaw-nowa-biblioteka-universytetu-medycznego-juz-otwarta/ar/c13-3531207> (Accessed: 14.09.2025).
- Wieliczko, M. (2011), 'Czekaliśmy i mamy... Bibliotekę bez książek!', *Pryzmat*, 247, pp. 6–8.
- Wójtowicz, M. (2011), 'Zespół instytutów i klinik Akademii Medycznej im. Piastów Śląskich' [in:] *Leksykon architektury Wrocławia*, Wrocław: Via Nova, pp. 739–741.
- Worpole, K. (2013), *Contemporary Library Architecture: A Planning and Design Guide*, London and New York: Routledge.
- Wydział Architektury Politechniki Wrocławskiej* (2012). Available at: <https://creoproject.pl/realizacje/wydzial-architektury-politechniki-wroclawskiej/> (Accessed: 30 March 2025).
- Żabicki, P. (2021), *Architektura kampusów*, Warszawa: Warszawska Firma Wydawnicza, pp. 306–307.
- Zburzą azbestowe baraki* (2010). Available at: <https://www.radiowroclaw.pl/articles/view/1939/Zburza-azbestowe-baraki> (Accessed: 14.03.2025).